

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента Олійник Тетяни Іванівни на дисертацію Гуртового Юрія Валентиновича «Моделювання процесів розвитку сільського господарства в системі забезпечення економічної безпеки країни», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок із науковими програмами, планами та темами.

Глобальні умови функціонування сільського господарства зазнають кардинальних змін під впливом зростаючого геоекономічного протекціонізму. Для України, зовнішня торгівля якої історично базується на реалізації значних обсягів сільськогосподарської сировини, ця тенденція становить безпосередню загрозу. Посилення адміністративних та логістичних бар'єрів доводить вичерпність екстенсивної сировинної моделі експорту. Подальше збереження галузевих диспропорцій із гіперспеціалізацією на рослинництві на тлі критичної залежності від вузького кола країн-транзитерів генерує системні ризики для економічної безпеки країни. Більше того, враховуючи статус сільського господарства як генератора валютних надходжень, така товарна та географічна вразливість здійснює прямий дестабілізуючий вплив не тільки на зовнішньоекономічну безпеку, але й на макроекономічну рівновагу України.

У цьому контексті стратегічне управління процесами розвитку сільського господарства потребує науково обґрунтованих моделей структурної трансформації галузі, спрямованих на ліквідацію внутрішніх дисбалансів. Йдеться насамперед про необхідність інтенсифікації тваринництва, а також перехід від домінування низькомаржинальних зернових культур до виробництва продукції глибокої переробки, органічного землеробства та адресної експансії у преміальні ніші. Такий вектор розвитку дозволить країні максимізувати валютні надходження навіть за умови фізичного зменшення експортних обсягів, мінімізуючи конкуренцію в сегменті базової аграрної сировини.

Відповідно, реалізовані в роботі наукові завдання є своєчасною відповіддю на зазначені геоекономічні загрози, формуючи надійне аналітичне підґрунтя для практичного здійснення структурної трансформації сільського господарства та

стратегічної сегментації зовнішніх ринків збуту. Таким чином, дисертаційна робота Гуртового Юрія Валентиновича «Моделювання процесів розвитку сільського господарства в системі забезпечення економічної безпеки країни» є актуальним науковим дослідженням, результати якого мають суттєве значення для зміцнення стійкості національної економіки та протидії сучасним зовнішньоекономічним загрозам.

Вагомість дослідження Гуртового Ю. В. підтверджується його безпосереднім зв'язком із планами науково-дослідних робіт Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Дослідження виконано в межах НДР «Моделювання соціально-економічних процесів та систем у контексті сталого розвитку» (номер державної реєстрації 0122U001402, 2022-2024 рр.) та НДР «Методологічне забезпечення управління соціально-екологічними системами в умовах цифрової трансформації економіки» (номер державної реєстрації 0122U001403, 2022-2024 рр.). У контексті зазначених тем дисертантом було структуровано зв'язок між стратегічним плануванням розвитку сільського господарства та економічною безпекою, а також сформовано рекомендації щодо інформаційного моніторингу безпекових індикаторів.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи.

Надійність та достовірність викладених у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується глибоким засвоєнням здобувачем фундаментальних концепцій макроекономіки, теорії економічної безпеки країни та аграрної економіки. Дисертантом переосмислено провідні праці зарубіжних і українських вчених з питань державного регулювання сільського господарства в умовах глобальної турбулентності. Сформульовані здобувачем висновки та практичні рекомендації щодо інституційної трансформації аграрної політики мають високу прикладну цінність. Автору вдалося довести необхідність зміни фокусу державного регулювання з фінансово обтяжливих механізмів на фінансування послуг загального характеру, а також запропонувати адаптивні стратегії раціоналізації експортних потоків аграрної продукції та стратегічного

управління пропозицією на ринку молока задля якісної трансформації сировинної бази.

Структура дослідження відзначається логічною підпорядкованістю та змістовною цілісністю викладу. Високий ступінь обґрунтованості отриманих результатів насамперед забезпечується залученням до аналізу достовірних масивів статистичних даних (зокрема офіційних баз Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, Організації економічного співробітництва та розвитку, Світового банку, Державної служби статистики України), а також правильним поєднанням загальнонаукових та спеціальних методів. У дослідженні вдало імплементовано методи компаративного та бібліометричного аналізу, структурної декомпозиції, що доповнюються економіко-математичним інструментарієм (регресійні та ARIMAX-моделі, метод головних компонент, виробничі функції, сценарне моделювання).

Деталізація головної мети на конкретні дослідницькі завдання дозволила автору сформулювати цілісну стратегію наукового пошуку. З огляду на це, запропоновані підходи до розв'язання проблемних питань є цілком ґрунтовними, а сформульовані висновки та рекомендації мають виражену практичну спрямованість і пояснені статистично і математично коректно.

Узагальнюючи вищевикладене, є всі підстави стверджувати, що результати дисертаційної роботи Гуртового Ю. В. характеризуються безперечною обґрунтованістю та достовірністю, а також високим рівнем практичної значущості.

3. Повнота викладу наукових положень дисертаційної роботи в опублікованих працях.

Отримані в дисертації положення наукової новизни всебічно висвітлені в опублікованому доробку автора. Загалом результати дослідження представлені у двадцяти шести наукових працях, що включають: одну статтю у виданні, яке індексується у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science, сім статей у наукових фахових виданнях категорії Б, п'ятнадцять тез доповідей та матеріалів конференцій, два розділи в колективних монографіях та одну публікацію в науковому періодичному виданні. Огляд зазначених публікацій дає

достатні підстави констатувати, що в них повною мірою розкрито основні наукові положення та висновки дисертаційної роботи, котра виносить на захист.

4. Наукова новизна одержаних результатів.

За результатами дослідження здобувачем вирішено наукове завдання щодо розробки інструментів трансформації сільського господарства задля зміцнення економічної безпеки країни. Отримані результати вирізняються високим рівнем оригінальності та містять безперечну наукову новизну.

Вагомим внеском автора є теоретичне узагальнення сутності категорії «економічна безпека країни» шляхом її розгляду крізь призму систематизації дефініцій в межах п'яти підходів – кондиціонально-станового, стійкісного, телеологічного, протекціоністського, та ресурсної самодостатності (п. 1.1, стор. 41-49). Запропонований концептуальний базис може бути використаний органами виконавчої влади при розробці й оновленні нормативно-правових актів і стратегічних програм у сфері забезпечення економічної безпеки.

Заслуговує на увагу запропонований методичний інструментарій ретроспективного оцінювання руйнівного впливу бойових дій на сільське господарство. У ньому вплив збройної агресії апроксимується через такі статистичні проксі-індикатори, як демографічні втрати, деградація іригаційного потенціалу та руйнування енергетичної інфраструктури. Отримана неперервна динаміка військового тиску забезпечує можливість введення фактору до економетричних моделей як повноцінної екзогенної змінної та підвищує їх прогностичну надійність в умовах відсутності даних щодо масштабів руйнувань та економічних збитків (п. 3.1, стор. 163-167).

В дисертації удосконалено методику стратегічної сегментації зовнішніх ринків збуту аграрної продукції, що базується на розрахунку авторського інтегрального індексу ненадійності та передбачає включення, поряд із показниками інтенсивності торгівлі аграрною продукцією, індикаторів політичної стабільності, економічної платоспроможності та продовольчої дефіцитності імпортерів (п. 2.2, стор. 116-119). Це дозволило здійснити багатокритеріальне групування країн-партнерів, що дає змогу раціоналізувати

географічну структуру експорту та запропонувати диференційовані стратегічні напрями зовнішньоекономічної діяльності (п. 3.2, стор. 187-192).

Не викликають заперечень обґрунтовані в дослідженні пропозиції щодо удосконалення науково-методичних засад діагностики регіональних асиметрій продовольчої безпеки, що базуються на використанні трихотомічної класифікації відхилень регіональних субіндексів від середньокраїнового рівня (п. 3.4, стор. 219-220). Застосування цієї шкали діє як фільтр, що відсікає незначні статистичні коливання через введення «нейтральної зони», та встановлює чіткий зв'язок між виявленими конфігураціями загроз і регіональними організаційно-інституційних стратегій для їх нівелювання.

Заслуговує на увагу запропоноване автором доповнення системи індикаторів економічної безпеки України за рахунок інтеграції до неї фундаментальних драйверів аграрного зростання (п. 3.1, стор. 171-173). Такий підхід надає можливість здійснювати комплексний моніторинг, оскільки розширює систему специфічними галузевими детермінантами.

Також автором, за результатами компаративного аналізу концептуальних моделей державної підтримки, встановлено, що переорієнтація з прямого субсидування на фінансування послуг загального характеру може застосовуватися для підвищення ефективності державної аграрної політики в умовах бюджетних обмежень (п. 2.1, стор. 102-103). Водночас на галузевому рівні підтверджена практичне значення двокомпонентної економетричної моделі для оцінки впливу специфічних ресурсно-цінових факторів на пропозицію молока екстра-гатунку з метою використання адресних заходів стимулювання виробництва сировини високої якості (п. 3.2, стор. 173-184).

У дослідженні набув подальшого розвитку інструментарій оцінювання наслідків імплементації стратегій органічного виробництва шляхом застосування алгоритму сценарного прогнозування. Він враховує динамічність воєнного середовища та дозволяє визначити межі безпечної трансформації, гарантуючи, що нарощування органічних площ не призведе до переходу досліджуваних індикаторів виробничої та соціальної безпеки у критичний та небезпечний стан (п. 2.3, стор. 120-133).

Оригінальність запропонованих підходів формує надійне аналітичне підґрунтя для модернізації галузі в умовах макроекономічних шоків. Аналіз цих здобутків засвідчує повну відповідність роботи поставленим завданням та характеризує дисертацію як цілісне, логічно завершене дослідження.

5. Практичне значення отриманих результатів.

Практична значущість дослідження засвідчується тим, що розроблені автором науково-методичні підходи та рекомендації знайшли своє реальне застосування в роботі органів державної виконавчої влади, агропромислових підприємства та в академічному середовищі, а саме:

- у практичну діяльність Департаменту освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації (додаток С);
- у практичну діяльність СТОВ «ХУТІРСЬКЕ» (довідка № 57 від 11.03.2026 р.) та ГП «МИР» (довідка № 33-111-5 від 30.01.2026 р.);
- в освітній процес факультету економіки Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара при викладанні навчальних дисциплін (довідка № 88-904-36 від 18.03.2026 р.).

Таким чином, отримані результати характеризуються вагомою теоретичною цінністю та вираженою практичною спрямованістю.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи високий рівень обґрунтованості та достовірності викладених теоретико-методичних положень виконаного дослідження, водночас необхідно звернути увагу на деякі дискусійні аспекти та висловити такі зауваження:

- Під час проведення трьох бібліометричних аналізів (п. 1.1-1.3) автор обмежує масив досліджуваних публікацій 2019-2025 роками. Зважаючи на те, що економетричні моделі у другому та третьому розділах формуються на базі статистичних даних, починаючи з 2010 року, розширення вибірок бібліометричного аналізу також до 2010 року дозволило б синхронізувати теоретичну та емпіричну частини дослідження. Крім того, такий проміжок дозволив би простежити, чи відбулися трансформації в теорії забезпечення

економічної безпеки внаслідок початку гібридної фази збройної агресії у 2014 році, що суттєво вплинуло на торговельно-економічні зв'язки у світі.

- Відстежуючи трансформацію пріоритетів державної аграрної політики з 2005 року (рис. 1.7, стор. 89), для 2022 року автор використовує категорію «Нова аграрна політика», проте, на відміну від попередніх періодів, не наводить переліку конкретних пріоритетів. Потребує уточнення змістовне наповнення цього поняття: чи є воно посиланням на конкретний програмний документ, чи відображає ширший процес стратегічного планування відновлення галузі, який на момент написання роботи ще не набув остаточної нормативної фіксації.

- У п. 3.1 автором розроблено інтегральний показник руйнівних наслідків війни для сільського господарства України, у якому для апроксимації інтенсивності бойових дій як одного із субіндексів використовується динаміка кількості жертв серед цивільного населення (стор. 163-164). Однак фізичне руйнування аграрних активів та масштаби мінування сільськогосподарських угідь, що мають безпосередній критичний вплив на виробництво, не завжди лінійно чи просторово корелюють із демографічними втратами. Робота значно виграла б, якби здобувач додатково пояснив статистичну та економічну доцільність вибору саме цього проксі-індикатора для оцінки втрат агросектору.

- У п. 3.4 автор пропонує диференційовані стратегії зміцнення продовольчої безпеки регіонів України, серед яких для степових Запорізької та Миколаївської областей рекомендується розвивати іригаційне садівництво (стор. 221). Водночас реалізація цього інструменту стикається з інфраструктурним бар'єром – руйнуванням Каховської ГЕС, що призвело до деградації магістральних каналів та гострого гідрологічного дефіциту на півдні України. Потребує додаткового уточнення на які саме альтернативні джерела водопостачання спирається надана рекомендація та яким чином її впровадження враховує втрату доступу до централізованого зрошення.

У цілому ж, висловлені міркування та зауваження не знижують рівня якості отриманих здобувачем результатів, а скоріше окреслюють перспективи його майбутніх наукових досліджень.

7. Висновок щодо дисертаційної роботи.

Дисертація Гуртового Юрія Валентиновича є завершеною, цілісною та самостійно виконаною науковою роботою, що відзначається логічною структурою та глибоким змістом. У дослідженні успішно вирішено важливе наукове завдання, яке полягає у поглибленні теоретичних засад, розробленні науково-методичних положень та практичних рекомендацій щодо моделювання й стимулювання процесів розвитку сільського господарства задля зміцнення системи економічної безпеки України в умовах глобальної нестабільності та воєнних шоків.

За своїм науковим рівнем, практичним значенням отриманих результатів, обґрунтованістю висновків і рекомендацій, а також академічним стилем викладення матеріалу, дисертація Гуртового Юрія Валентиновича на тему «Моделювання процесів розвитку сільського господарства в системі забезпечення економічної безпеки країни» повністю відповідає паспорту спеціальності 051 «Економіка». Вона також задовольняє всі вимоги, встановлені у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44).

Викладене вище дає обґрунтовані підстави для висновку, що автор дисертації, Гуртовий Юрій Валентинович, повністю заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент:

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, підприємництва
та управління підприємствами
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

Тетяна ОЛІЙНИК

Вікторія

серед

Т. Корачен